

**Mangutas ir meškėnas –
du nepageidaujami pusbroliai
plėšikų kaukėmis**

Kaip jie atsirado Lietuvoje?

Paprastasis mangutas (*Nyctereutes procyonoides*), dar vadinamas usūrinium šunimi, natūraliai paplitęs Kinijoje, Korėjoje, Sibiro rytinėje dalyje, Mongolijoje ir Japonijoje. Nuo 1929 m. buvo introdukuotas Vakarų Sibire, Rusijos europinėje dalyje, Vidurinėje Azijoje ir Kaukaze. Greitai išplito šiaurinėje ir vakarinėje Europos dalyse. Į Lietuvą mangutai pateko iš Baltarusijos ir Latvijos. Lietuvoje pirmą kartą užregistruotas 1948 m. Paprastasis meškėnas (*Procyon lotor*) kilęs iš Pietų ir Centrinės Amerikos. Dabar paprastieji meškėnai paplitę JAV, Kanados pietinėje dalyje ir Centrinėje Amerikoje. Europoje į laisvę pirmą kartą išleisti Vokietijoje 1927 m. Baltarusijoje į laisvę paleisti 1954 m. Aptinkami Prancūzijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Danijoje, Liuksemburge, Šveicarijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Slovakijoje, Lenkijoje, Švedijoje, Estijoje ir kitose Europos valstybėse. Lietuvoje pirmą kartą meškėnai pastebėti 2010 m.

Į Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą mangutas įrašytas 2004 m., paprastasis meškėnas – 2012 m., o į Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą paprastasis mangutas įrašytas 2017 m., paprastasis meškėnas – 2016 m.

Kuo skiriasi mangutas nuo meškėno?

Mangutai dydžiu nesiskiria nuo meškėnų. Suaugėlių kūno ilgis iki 70 cm, svoris iki 13 kg, tačiau tokį svorį mangutai gali pasiekti tik rudenį, kai sukaupia riebalų atsargas.

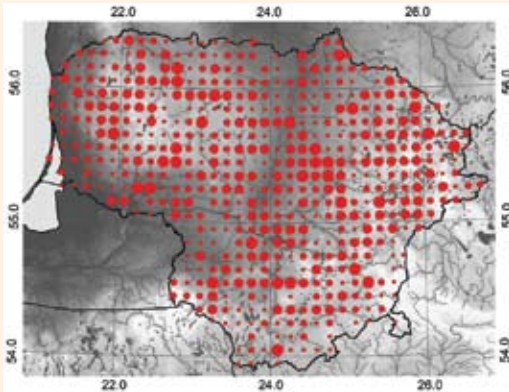
Mangutai – trumpakojai, plaukuota uodega, maža galva ir trumpu smailėjančiu snukiu gyvūnai. Ausys mažos ir apvalios. Kailio spalvos – geltona, ruda, pilka, rausva. Nugara, pečiai ir uodegos viršutinė dalis padengta juodais ilgais plaukais. Juodos spalvos dėmė ant snukio apima skruostus, bet nepakyla aukščiau akių. Uodega nedryžuota. Pirštai trumpi kaip šuns, pėdsake atsispaudžia keturi nagai.

Meškėno išvaizda panaši į manguto, kailis pilkas, rausvas arba beveik juodas. Skiriamieji bruožai: juoda meškėno snukio dėmė apima skruostus ir akis. Ausys ilgesnės ir smailesnės. Uodega pūkuota, su gerai matomais 5–7 šviesniais žiedais, kurie lengvai įžiūrimi ir naktinėse stebėjimo kamerų užfiksuotose nuotraukose. Priekinės ir užpakalinės letenos penkiapirštės, jų pirštai minkšti, ilgi, kibūs ir lankstūs. Ilgi pirštai gerai matomi ir pėdsakuose.

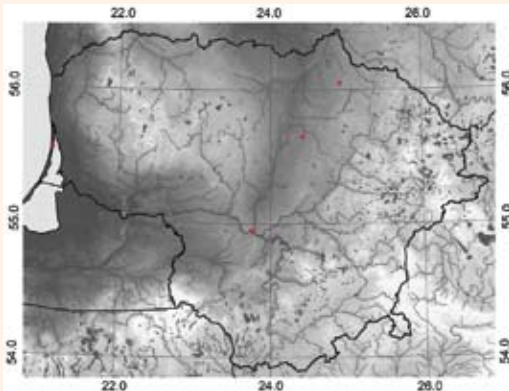

Paplitimas

Mangutai yra gausiausi invaziniai plėšrūnai, po 1960 m. išplitę visoje Lietuvoje. Rečiausi pietinėje šalies dalyje, dažniausiai aptinkami pievose, drėgnuose lapuočių ir mišriuosiuose miškuose, upių slėniuose, pelkėse. Rudenį dažnai matomi ražienose ir kukurūzų laukuose. 2017–2022 m. manguto populiacijos dydis buvo 12 000–20 000 individų, per metus sumedžiota 1300–3700, keliuose žuvo po 3000–13 000 individų.

Meškėnai nuolatos stebimi ir veda jauniklius Kuršių nerijoje, dar buvo aptikti Pasvalio, Rokiškio, Šilutės, Kazlų Rūdos ir Varėnos rajonuose. Tikslus paplitimas ir populiacijos dydis nežinomi. Už Kuršių nerijos ribų 2020–2021 m. buvo sumedžioti tik 6 individai. Meškėnai dažniausiai pasirenka senus lapuočių miškus, esančius netoli vandens telkinių ir šlapynių.

Kas nulemia mangutų ir meškėnų invazyvumą?

Užkariauti Europą mangutams padėjo gebėjimas prisitaikyti prie įvairiausių aplinkų, išgyvenimas urbanizuotose teritorijose, įvairiaėdiškumas. Mangutai minta augalais, bestuburiais gyvūnais, varliagyviais, vandens paukščiais, smulkiais žinduoliais, maita. Vislūs, kasmet atveda iki 14 jauniklių, kuriais rūpinasi ir patelės, ir patinai. Lytiškai subręsta po pirmos žiemos. Žiemą gali įmigti, taip išvengdami šalčių ir maisto stokos.

Patekę į Europą, meškėnai pasirodė esą geriau prisitaikę už daugumą vietinių plėšrūnų, todėl lengvai užėmė naują ekologinę nišą. Jie nevengia gyvenviečių, puikiai laipioja, gali įsikurti palėpėse ir vesti jose jauniklius. Vadoje būna iki 8 jauniklių, kurie gimsta balandį ir lieka su motina iki kito pavasario. Patelės pasilieka toje teritorijoje, kurioje gimė. Patinai keliauja, kartais nuklysta gana toli, taip plėsdami populiaciją. Meškėnai medžioja ant žemės, vandenyje ir medžiuose. Jie minta riešutais, vaisiais, žolėmis, sėklomis, vabzdžiais, moliuskais, vėžiagyviais, kirmėlėmis, varliagyviais, paukščiais ir jų kiaušiniams, smulkiaisiais žinduoliais, maita ir atliekomis.

Paprastasis meškėnas

Žala

Mangutai pavasarį ir vasarą naikina paukščių lizdus, daugiausia žalos padarydami ant žemės perintiems vištiniams paukščiams, ypač kurtiniams ir tetervinams. Varliagyviai labiausiai nukenčia rudenį, kai mangutai kaupia riebalų atsargas žiemai, ir šiltomis žiemomis, kai neįmigę mangutai minta varliagyviais jų žiemavietėse. Jie gali konkuruoti su vietinėmis rūšimis dėl maisto išteklių, užimti kitų gyvūnų naudojamas buveines. Kintant klimatui, mangutų daroma žala didės.

Mangutai perneša pasiutligę, niežus, echinokokozę ir trichineliozę. Gali perduoti parazitus, virusus ir bakterijas naminiams ar laukiniams gyvūnams, todėl kelia pavojų ekosistemų ir visuomenės sveikatai.

Meškėnai gali daryti žalą turtui, kai bando patekti į palėpes ir pusrūsius, nes sugadina stogo dangą, ventiliacijos angas, fasadines lentas, gali suplėšyti izoliaciją, laidus ir ortakius. Jie kenkia sodams ir daržams, nes suėda daržoves, vaisius ir ką tik pasėtas sėklas. Gali nuversti šiukšlių dėžes, sugadinti paukščių lesyklėles arba suardyti komposto krūvas.

Meškėnų žala biologinei įvairovei didelė, nes jie ėda įvairius gyvūnus. Ypač nukenčia medžiuose ir ant žemės perintys paukščiai.

Pernešdami ligas žmonėms ir kitiems gyvūnams, meškėnai kelia pavojų žmonių ir naminių gyvūnų sveikatai. Jie yra daugiau nei 12 ligų (leptospirozės, tuliaremijos, tuberkuliozės, listeriozės, encefalito ir kitų), tarp jų pavojingų ir žmoniems, nešiotojai. Perneša žinduoliams ir paukščiams pavojingas apvaliapias kirmėles (*Baylisascaris procyonis*).

Kontrolės priemonės

Mangutų plitimo prevencija ir populiacijos sunaikinimas Lietuvoje jau neįmanomi, galima tik sumažinti skaičių jautriausiose jų poveikiui teritorijose, pavyzdžiui, baliinių vėžlių draustiniuose.

Kol meškėnai Lietuvoje neišplito, jų prevencija vis dar įmanoma. Plitimo prevencijai labai svarbu stebėseną ir ankstyvas meškėnų aptikimas naujose teritorijose. Tai leidžia greitai reaguoti ir imtis tikslingų kontrolės priemonių, kad populiacija nesusiformuotų. Visuomenės pranešimų sistemos ir piliečių mokslo iniciatyvos gali padėti anksti nustatyti pastebėtus meškėnus.

Mangutai ir meškėnai gaudomi ir medžiojami visus metus, vadovaujantis Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2000 m. birželio 27 d. įsakymu Nr. 258 „Dėl medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių patvirtinimo“. Medžioti ir gaudyti gali tik teisę medžioti turintys fiziniai ar juridiniai asmenys. Pagrindiniai naikinimo būdai yra du: medžioklė ir gaudymas stacionariomis gaudyklėmis bei spąstais.

Atsakomybė ir teisinis reguliavimas

Abi rūšys įrašytos į Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąrašą. Pagal Reglamento (ES) Nr. 1143/2014 nuostatas, tokias rūšis laikyti, veisti, naudoti arba mainyti, vežti ar paleisti į aplinką griežtai draudžiama. Naudoti juos leidžiama tik gavus leidimą iš Aplinkos apsaugos agentūros moksliniams tyrimams, *ex-situ* išsaugojimui arba medicinos tikslais, kai to reikia, siekiant daryti pažangą žmonių sveikatos srityje, arba tikslais, susijusiais su įtikinamais visuomenės interesais, įskaitant socialinio ar ekonominio pobūdžio interesus pagal Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos apraše nurodytus reikalavimus. Šis aprašas patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 352 „Dėl Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės tarybos sudėties ir nuostatų, Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo programos patvirtinimo“.

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos atsakingas už invazinių rūšių naudojimo kontrolę šalies viduje. Sankcijos už jų neteisėtą naudojimą ir valdymo prie-

monių nevykdymą nustatytos Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 304² straipsnyje. Pastebėjus pažeidimą, reikia skambinti tel. 112 arba norint pasikonsultuoti darbo dienomis 9–16 val. tel. 8 700 02 022.

Patarimai

- Venkite kontakto su mangutais ir meškėnais gamtoje. Sugavę spąstais, nelieskite jų be vienkartinių pirštinių. Šie gyvūnai platina žmogui pavojingas ligas.
- Meškėnų apgyventose vietose sumažinkite namų ir kiemų patrauklumą šiems gyvūnams: apsaugokite šiukšlių ir maisto šaltinius, uždenkite patekimo į pastatus vietas, užsandarinkite palėpes, rūsius ar pusrūsius, apgenkite medžius, kad šakos nesiektų pastatų.

Įsidėmėkite

Šių gyvūnų pardavimas ir platinimas bet kokiais tikslais yra uždraustas visoje Europoje

Pastebėję mangutą arba meškėną gamtoje, įrašykite duomenis į *Biologinės įvairovės informacinę platformą*:

www.biip.lt

Teksto autoriai – Linas Balčiauskas ir Laima Balčiauskienė
Nuotraukų autoriai – Selemonas Paltanavičius, Vitalijus Stirkė ir Marius Jasiulionis

 Lietuvos
Respublikos
aplinkos
ministerija

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta vykdant iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 05.5.1-APVA-V-018-01-0012 pagal 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-V-018 priemonę „Biologinės įvairovės apsauga“

Išspausdinta ant visiškai perdirbto popieriaus